

METSATULEKAHJUD SUURENDAVAD ELURIKKUST

EESTI LÕODUS

Populaarteaduslik ajakiri. Ilmunud 1933. aastast. 6,90 €

September-oktoober 5/2024

ŠAAKAL

eestlaste
ammune tuttav

LUUP JA MIKROSKOOP

abistavad
loodusuurijat

HARJU-MADISE KIHELKOND

põnev piirkond
Loode-Eestis

MAASTIK MUUTUB

saame muutustega
hakkama!

9 770131 586018

2 TOIMETAJA VEERG:
PIRET PAPPEL

3 SÕNUMID

8 UUS ALGATUS:
Eestis katsetatakse bioasfalti

10 SEIK: *Soe, susi, sutt*: see tähendab Mulgimaal hunti.
JUHANI PÜTTSEPP

12 GEOLOOGIA: Kas Saaremaa ja Hiiumaa vahel asub ürgne jõeorg?
IGOR TUULING, STEN SUUROJA ja ANU VESKI otsivad Väinamere põhjast kunagist jõeorgu: tulemused paistavad seda hüpoteesi toetavat

20 EESTI SAAREROHKUS

22 KODULUGU:
Kuidas tekkis Ahtme linn?
MAIT SEPP tuletab meelde suure asumi tekkelugu ja hääbumist: siit saaks kirjutada mõnegi põnevusromaan!

28 METSATULEKAHJUD: Põlengud kujundavad kooslusi
PILLE TOMSON vaeb palangute ja aletamise mõjusid nii loodusele kui ka inimühiskonnale

36 TEGUTSE TEADLIKULT:
Satelliidid on inimsilmad taevalaotuses
MARTIN TIKK uurib, mida kasulikku saaksime igapäevaelus, kui kasutame radari- ja satelliidipilte

40 VÄLJARÄNDAJA PILGUGA:
Kaukaasia eestlaste kokkupuuted šaakaliga
AIVAR JÜRGENSON meenutab eestlaste kohtumisi šaakaliga - need on märksa varasemad kui meil Eestis

43 TUNNE LOODUST:
Kas hunt või šaakal?

44 METSAMARJAD: Kas metsmaasikal võivad olla valged viljad?
ARNE SELLIN selgitab põhjusi, miks tavapärase punase värvuse asemel võivad küpsed maasikad jääda valgeks

48 TEADUSLUGU:
Wilhelm Konstantin Frommhold Petersen, liblikateadlane Lihulast
KAJA LOTMAN kinnitab, et suured teadlased võivad sirguda ka väikestest paikadest, näiteks Lääne-maalt Lihulast

62

Foto: Sven Začek

36

Foto: ESA/ATG medialab

70

Foto: Sulev Kuuse

50 INTERVJUU: Väikeste asjade mõistmiseks on vaja neid kaugemalt vaadata. Makroökoloogia professori LAURI LAANISTOGA vestelnud TOOMAS KUKK

58 POSTER: Tänavuse Vereta Jahi Eesti Looduse auhind. KAUL NURM

60 SADA RIDA EESTI LOODUSEST: Seitse liiva, liivakest. AARE BAUMER

62 EESTI KIHELKONNAD: Harju-Madise kihelkonda on vorminud sõjanduslugu

70 SILMARING: Noore loodushuvilise tähtsad tööriistad: luup ja mikroskoop
SULEV KUUSE annab nõu, mis-moodi avastada mikromaailma: milline töövahend valida?

74 METSAST JA PÖLLULT: Kaalikas, unustusse vajunud juurikas

76 RAAMATUD

77 IN MEMORIAM:
KAISA MENS, HENN PÄRN

78 LIHTNE KÜSIDA

79 RISTSÕNA

80 SÜNNIPÄEVAD

ESIKAANEL:
Šaakal

Kaanefoto:
Remo Savisaar

PAIGAL PÜSIMISEKS

TULEB ÜHA KIIREMINI JOOSTA

Tavapäraselt hakkab häirima see, kui muutub midagi, millega oled harjunud, ega suuda muutust endale põhjendada. Tänavu suvel on kütnud kirgi uued pudelikorgid. Mõni vihkab neid valjul häälel ja sügavalt südamepõhjast. Teised tsiteerivad uuringuid, mille kohaselt kuuluvad ookeanis hulpivad pudelikorgid mereprügi esiviisikusse, ja kiidavad uuenduse väikesest ebamugavusest hoolimata heaks.

Sotsiaalmeedias räägivad liblikahuvilised ootamatutest suvelõpukohtumistest. Mainivad, kuidas eelmisel kümnendil ilmunud päevaliblikaraamat ei kinnita, et ühe liigi teine põlvkond Eestis areneks. Seenetundjad teavad, et veel paarkümmend aastat tagasi peeti tavavahelikku söögiseeneks. See on kirjas tolleaegsetes seeneraamatutes. Toona ei teatud veel midagi aneemiast, mis tekib siis, kui seda seent pikka aega tarvitada.

Oleme harjunud, et käsiraamatus on kirjas tõde, kuid näeme, et see võib muutuda. Kas siis faktiteadmisi on üldse vaja? Kõik muutub kiiresti. Kuidas infotulvas ellu jääda? Mida õpetada lastele?

Punase kuninganna hüpotees on evolutsiooni teooria, mis kirjeldab liikidevahelist võidurelvastumist. Teooria järgi peab iga liik elus püsimiseks pidevalt arenema. Mis tahes elusolendite asurkond peab väga täpselt kohastuma selle keskkonnaga, mis olendeid parasjagu ümbritseb. Info hõlmab inimese vaimses keskkonnas üha olulisema osa.

Ilmselt on kõige jätkusuutlikum proovida ise läbi mõelda, kuidas hoida nõtket meelt ja tahet ajaga kaasas käia. Usaldada, aga vajaduse korral kontrollida, ja kui vaja, veel kord üle vaadata. Üllatuda ja imestada.

Üllatuseteki pakkuvaid artikleid on selles ajakirjanumbris päris mitu.

Kas Ahtme linn oli millalgi kõigest metsavahikoht? Kuidas tõestada, et Hiiumaa ja Saaremaa vahel voolas kunagi ürgjõgi? Miks õpetasid Kaukaasiasse elama asunud eestlased kanad puu otsas magama? Kas tõesti on üks nüüdisaegne liblikasüsteematika rajajaid sündinud väikeses Lihula linnas? Miks Eesti saarte arv muutub? Kas metsmaasikas võib olla valget värvi?

Head lugemist ja ilusat kooliaasta algust!

Foto: erakogu

Piret Pappel

EESTI **LOODUS**

75. aastakäik Nr 5, september-oktoober 2024

Toimetuse aadress:
Baeri maja, Veski 4, 51005 Tartu
e-post eestiloodus@loodusajakiri.ee

Peatoimetaja **Toomas Kukk**
toomas.kukk@loodusajakiri.ee

Toimetaja **Katre Palo**
katre.palo@loodusajakiri.ee

Toimetaja **Piret Pappel**
piret.pappel@loodusajakiri.ee

Keeletoimetaja **Monika Salo**
monika.salo@loodusajakiri.ee

Kujundaja **Raul Kask**
raul@ww.ee

Teabegraafika: **Andrei Kupjanski**

Makett: **Martin Mileiko** (Profimeedia)

Toimetuskolleegium:
Tiit Hennoste, Jüri Kaljundi, Toomas Kukk, Marju Kõivupuu, Ott Luuk, Lauri Mällo, Arko Olesk, Taavi Pae, Janika Ruusmaa, Irja Saar, Jaanus Terasmaa, Angelika Verš

Väljaandja: MTÜ Loodusajakiri

Rävala pst 10, 15042 Tallinn
www.loodusajakiri.ee
www.facebook.com/eestiloodus

Tegevjuht **Katre Palo**
610 4105, loodusajakiri@loodusajakiri.ee

Turundusjuht **Mariliis Kesküla**
501 0119, mariliis@loodusajakiri.ee

Reklaam: **Riho Kinks**
508 6690, riho.kinks@loodusajakiri.ee

Tellimine:
www.tellimine.ee/loodusajakirjad
617 7717, tellimine@expresspost.ee

Loe veebist:
Eesti Looduse värsked artiklid leiab ka veebist www.eestiloodus.ee

© MTÜ Loodusajakiri, Eesti Loodus®, 2024

Ajakiri ilmub keskkonnainvesteeringute keskuse rahastusel

Trükitud trükikojas Printall

Trükitoode
4041 0820

ISSN 0131-5862 (trükis)
ISSN 2228-3692 (võrguväljaanne)